

Жінки аналізованих нами творів мають яскраво виражені фемінні ознаки: пасивність, покірливість, відсутність власної думки, залежність від чоловічого впливу, відсутність вольових якостей, фаталізм.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, українські письменники зображують психологічні образи жінок зі здатністю або відсутністю спроможності до світотворення. У аналізованих нами творах Ольги Кобилянської “Некультурна”, Панаса Мирного “Повія”, Марко Вовчок “Три доли” та “Інститутка” спостерігається неможливість продуктивного творення свого життєвого простору жінками, а у деяких випадках навіть прагнення до деструкції.

Загалом можна виділити три основні групи жінок у своїй спроможності до побудови власного життєвого простору:

- 1) жінки з великою здатністю до творення світу навколо себе;
- 2) жінки пасивні, індиферентні, схильні довіритися долі і не прикладати вольових зусиль для отримання необхідних їм змін у житті;
- 3) жінки з вираженою деструктивною тенденцією, часто спрямованою на саморуйнування.

До першої групи належать жінки андрогенного типу особистості, до другої – жінки, в яких переважають фемінні ознаки. Тенденція до саморуйнування, наймовірніше, формується у ранньому дитинстві, витісняється на несвідомий рівень та проявляється протягом усього життєвого шляху людини.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні феномена творення у жіночій міфології.

Список використаних джерел

1. Загребельний П. А. Євпраксія: Роман / Загребельний П. А. – Харків: Фоліо, 2001. – 351 с.
2. Мирний Панас. Повія. / Панас Мирний. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2008. – 512 с.
3. Повна збірка кращих творів. Кохання та ненависть / Укладач С. М. Зотова. – Донецьк: ТОВ “ВКФ “БАО”, 2010. – 704 с.
4. Юнг К. Г. Символи трансформації / К. Г. Юнг. – АСТ, АСТ Москва, Мидгард, 2008. – 736 с.

The article analyses womens' images in the Ukrainian literature. In the article is examined the capacity of woman to creativity and investigated her tendency to destruction. Here is presented the deep psychological reasons that influence on the person's ability to creativity or destroying.

Key words: personal space, life way, creativity, destruction, world creation, feminine, masculine.

Отримано: 6.03.2010

Професійне самовизначення особистості: критерії та показники її сформованості в ранній юності

У статті обґрунтовується сутність професійного самовизначення особистості, розкривається зміст критеріїв та показників її сформованості в ранній юності.

Ключові слова: професійне самовизначення, когнітивна складність професійних домагань, самооцінка.

В статье обосновывается сущность профессионального самоопределения личности, раскрывается содержание критериев и показателей ее развития в раннем юношеском возрасте.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, когнитивная сложность профессиональных притязаний, самооценка.

Критерії та показники професійного самовизначення особистості в ранній юності

Постановка проблеми. Формування ринку праці в Україні, її інтеграція в світовий економічний простір супроводжується зростанням конкуренції між професіоналами високої кваліфікації. В такі жорсткі умови й потрапляє сучасна молодь, яка прагне здобути хорошу професію відразу після закінчення навчання, мріє про швидкі професійні досягнення, матеріалізовані в зовнішніх атрибутах успішної людини, й при цьому не бажає повною мірою працювати над собою, підвищувати свій особистісний і професійний рівень, розвивати необхідні для обраної професії професійно важливі якості. Такі протиріччя й визначають актуальність проблеми дослідження психологічних особливостей розвитку самооцінки й професійних домагань сучасних учнів старшої профільної школи як динамічних підсистем процесу професійного самовизначення особистості.

Зважаючи на означене вище, метою статті є визначення критеріїв і показників сформованості професійного самовизначення особистості в ранній юності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений нами аналіз вітчизняних досліджень (Г. Балл, В. Васильєв, П. Перепелиця, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Синявський, Б. Федоришин та ін.) та праць вчених близького зарубіжжя (С. Гриншпун, Л. Йовайша, А. Карпов, Є. Климов, А. Маркова, К. Платонов,

С.Чистякова та ін.) свідчить про те, що в останнє десятиліття проблеми професійного самовизначення особистості розглядаються у контексті значно ширшого поняття “професійний розвиток особистості” і пов’язане це, передусім, з необхідністю виокремлення найбільш сенситивних періодів формування її складових. Таке розуміння цього процесу дає змогу не лише сформулювати в особистості готовність до вирішення певних задач, пов’язаних з її професійною діяльністю, наприклад, вибору майбутньої професії. Найважливішим результатом за такого підходу стає вироблення в особистості ставлення до себе як суб’єкта майбутньої професійної діяльності, яке забезпечить у разі потреби зміну професії або ж сфери трудової діяльності.

Проблема визначення критеріїв і показників сформованості професійного самовизначення особистості якраз і перебуває в межах цих досліджень, в якій вона розглядається вченими як обов’язковий і надзвичайно важливий етап професійного саморозвитку особистості та головний механізм формування її як суб’єкта праці. Про це, зокрема, наголошується в працях Є. Климова, який визначає професійне самовизначення як важливий і обов’язковий етап цілісного професійного розвитку особистості. Вчений експериментально доводить, що самовизначення – це не одноразовий акт вибору, а низка рішень упродовж усього віку людини, які обумовлені способом його життя [5, с. 55].

Професійне самовизначення особистості тісно пов’язується з її професійним розвитком і в працях К. Платонова. Відомий вчений у галузі професійного розвитку людини стверджує, що процес розвитку суб’єкта професійної праці тісно пов’язаний зі становленням її професійного самовизначення. Останнє ж є критерієм успішності початкового етапу професійного розвитку особистості [5, с. 106].

В останні роки переважна більшість вчених доходить до висновку про необхідність виділення етапів або ж стадій професійного самовизначення особистості, оскільки цей процес не зводиться лише до здійснення акту вибору певної професії, а триває впродовж всього життя людини. Адже узгодження особистісних і професійних потреб особистості охоплює весь період трудової діяльності людини, що свідчить про незавершеність професійного самовизначення особистості. Таке положення дозволяє нам виокремити специфічні особливості цього процесу в ранній юності й окреслити ті орієнтири, які мають бути сформовані в цьому періоді вікового розвитку дитини.

Розглянемо окремі дослідження, в яких здійснена вікова періодизація становлення зростаючої особистості як суб’єкта професійної праці, що дозволить нам розкрити сутність процесу

професійного самовизначення особистості, окреслити його результат в ранній юності, теоретично обґрунтувати критерії і показники визначення рівнів розвивального руху дитини цього віку до успішного вибору майбутньої професії й початку самореалізації в ній.

Відзначимо, що на даний момент в дослідженнях цієї проблеми вченими виділяється різна кількість стадій або ж етапів вікового розвитку цього процесу. Так, зокрема, К. Платонов [8] виділяє такі етапи професійного самовизначення особистості: формування професійних намірів і усвідомлений вибір професії; продуктивне оволодіння професійними знаннями, навичками і вміннями; активне входження у професію і соціально-професійна адаптація; розвиток професійної майстерності, творчості та самореалізація особистості в професійній діяльності [8, с. 106].

У працях вітчизняних науковців (Г. Балл, П. Перепелиця, В. Рибалка, Б. Федоришин [7]) розвиток особистості розглядається як допрофесійний та власне професійний, який обов’язково передбачає сформованість у неї активної профорієнтаційної позиції, у котрій через специфічну профінформаційну діяльність вона перетворює себе, формує себе як суб’єкт професійного самовизначення [7].

Російські вчені (А. Журкіна, С. Чистякова [6]) виділяють сім етапів у розвитку професійного самовизначення особистості. В ранній юності головною проблемою, навколо якої зосереджені думки, мрії і сподівання дітей, ними визначено уточнення соціально-професійного статусу й початок формування професійно важливих якостей в умовах поглибленого вивчення навчальних предметів, до яких виявилися стійкі інтереси [6, с. 39].

Означене вище дає нам змогу стверджувати, що у вік ранньої юності сутність професійного самовизначення особистості перебуває в межах вибору конкретної професії та свого місця в системі певних соціально-професійних груп. З цим пов’язані сподівання дитини, її мрії та думки. А рівень їх складності характеризують професійні домагання, тобто бажане в майбутньому середовище професійної діяльності з певними трудовими функціями, соціально-професійним статусом й іншими атрибутами успішної професії.

У вітчизняних дослідженнях професійне самовизначення вивчається також у взаємозв’язку із загальним процесом самовизначення особистості, який виступає головним механізмом становлення особистісної зрілості. В основі цього процесу лежить усвідомлений вибір людиною свого місця в системі соціальних відносин. За такого підходу вченими (Б. Мещеряков, В. Зінченко [3]) професійне самовизначення розглядається як складова частина

життєвого самовизначення людини, яка забезпечує їй через вибір способу життя, сфери трудової діяльності й конкретної професії входження в певну соціально-професійну групу. Поряд з професійним самовизначенням в структурі життєвого самовизначення виділяються й інші, не менш значущі, його складові (соціальне, моральне, сімейне, естетичне тощо), які забезпечують свідоме виявлення й ствердження власної позиції в проблемних ситуаціях, зокрема, в складному світі професій і видів трудової діяльності. Поява потреби в самовизначенні, наголошують дослідники, свідчить про досягнення особистістю досить високого рівня розвитку, для якого є характерним прагнення зайняти власну, досить незалежну позицію в структурі інформаційних, ідеологічних, професійних, емоційних та інших зв'язків з оточуючими людьми [3, с. 472].

Результати дослідження. Таким чином, професійне самовизначення особистості є одночасно процесом і результатом її загального професійного розвитку як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Результатом такого розвитку у вік ранньої юності є готовність до професійного самовизначення, яка свідчить про самостійний вибір старшокласником свого професійного шляху, мети, цінностей і моральних норм у майбутній професії та пов'язаного з нею способу життя. Одночасно сформованість такого новоутворення є критерієм прояву ефективності розвитку цього тривалого і складного процесу в ранній юності. Завершується він лише тоді, коли у старшокласника сформується позитивне ставлення до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що передбачає готовність до ефективної в майбутньому професійної діяльності та самореалізації у ній.

При цьому готовність старшокласника до професійного самовизначення, на думку О. Мельника [9], є особистісним утворенням, яке формується у процесі цілеспрямованого впливу й забезпечує узгодження учнем знань про зміст і структуру світу професій та їх вимоги до людини (Образ "Я – у світі професій") зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами (образ "Я"). Проміжною ланкою між вимогами професії та можливостями учня є його самодіяльність (власні емоційно-вольові зусилля вихованця) у напрямі зрівноважування об'єктивних вимог професійного простору (об'єктивно задана потреба обрати професію після закінчення школи) та суб'єктивних факторів (самооцінка та майбутні професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією. Таке розуміння професійного самовизначення особистості засвідчує той факт, що вибір старшокласником будь-якої професії не є остаточним навіть після закінчення вищого навчального закладу,

а процес професійного самовизначення особистості триває впродовж всього періоду життєдіяльності людини, від народження та до старості [9, с. 17].

Отже, професійне самовизначення особистості це довготривалий і динамічний процес самостійного узгодження досягнутих, але ще не реалізованих нею можливостей і вимог обраної або ж бажаної професії. Результатом цього процесу в ранній юності є готовність старшокласника до професійного самовизначення, становлення якої супроводжується уточненням майбутнього соціально-професійного статусу та початком формування професійно-важливих якостей, необхідних для успішної професійної діяльності в майбутньому. Така готовність є особистісним утворенням, що формується в процесі цілеспрямованого впливу й забезпечує узгодження учнем знань про зміст і структуру світу професій та їх вимоги до людини зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами. Проміжною ланкою між вимогами майбутньої професії та можливостями учня є його самодіяльність у напрямі зрівноважування, через сформоване ставлення до професії та до себе як суб'єкта праці, об'єктивних вимог професійного простору (об'єктивно задана потреба обрати майбутню професію) та суб'єктивних факторів (самооцінка та професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією.

Відзначимо, незважаючи на достатньо ґрунтовні дослідження цієї проблеми, на даний час до його змісту вчені відносять різні за значенням складові, виділяються також і неоднакові критерії та показники сформованості цього внутрішньо особистісного утворення індивіда. І це закономірно, адже предметом таких досліджень виступають різні періоди розвитку особистості, впродовж яких вирішуються специфічні для кожного віку завдання. Тому визначення критеріїв і показників професійного самовизначення особистості в ранній юності й має ґрунтуватися на тих актуальних завданнях, соціальна ситуація розвитку яких дає змогу успішно подолати протиріччя між об'єктивними вимогами середовища розвитку та суб'єктивними факторами (самооцінка та професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією. До вимог середовища розвитку належить об'єктивна потреба в обов'язковому вирішенні випускником загальноосвітнього навчального закладу питання майбутнього і професійного зокрема. Суб'єктивні фактори визначаються тим, що вирішується згадана проблема на основі уявлень особистості про майбутню професію, без реального досвіду діяльності в ній, без перевірки свої можливостей у виконанні виробничих завдань, без інших і не менш значущих відомостей, які можна отримати лише в практиці трудової активності.

Названі вище особливості професійного самовизначення особистості дають змогу визначити критерії і показники її сформованості в ранній юності. Для їхнього впорядкування скористаємося запропонованими в працях К. Абульханової-Славської, Р. Бернса, Г.Гекхаузена, І. Кона, Є. Климова, М. Розенберга, В. Століна, К. Платонова та ін. розподілом складових на горизонтальному та вертикальному рівнях.

Сутність вертикальної диференціації розвитку особистості розкрита в працях К. Абульханової-Славської [1] під час дослідження нею категорій “час життя” і “час особистості”. Вчена стверджує, що, незважаючи на загальноприйнятий у вітчизняних дослідженнях поділ життя особистості на минуле, сьогодення й майбутнє, існує єдиний специфічний час особистості. Його єдність визначається загальними для всіх особистостей функціями минулого, сьогодення й майбутнього відносно сьогодення: минулого як уже знайденого й випробуваного особистістю індивідуального несвідомого й свідомого діяльного способу самореалізації в житті; майбутнього – як часу-простору для пошуку й відкриття нових можливостей у собі й самореалізації у світі [1, с. 12]. Минуле, на думку К. Абульханової-Славської, “вбирається” особистістю у свій дійсний спосіб життя й свій “склад”. Воно не залишається поза за реальністю, а стає ідеальним і екзистенціальним простором самої особистості. Майбутнє – на відміну від минулого – це проєктивний особистісний простір, утворений здібностями її свідомості, уяви, мислення, мотивацією досягнень і домаганнями [1, с. 217].

Вертикальний і горизонтальний розподіл складових структури професійного самовизначення старшокласника здійснено в працях О. Мельника [9]. На рівні вертикального розподілу розвитку професійне самовизначення представлене, стверджує дослідник, такими складовими, як образ “Я-минуле”, “Я-реальне” (теперішнє) і “Я-ідеальне” (майбутнє). У своїй сукупності вони репрезентують те, що дитина досягнула та як оцінює й ставиться до того (“може”), до чого вона прагне (“хоче”), чи потрібно це їй та на якому рівні (“потрібно”). Об’єктивно діюче протиріччя між цими блоками (узгодженість, неузгодженість) дає змогу, на думку О. Мельника, розкрити зміст наповнення складових професійної орієнтації (цілеспрямована підготовка, профінформація, профконсультація, проадаптація) в сучасній старшій школі, які забезпечують розвивальний рух старшокласників у напрямі зрівноваження й узгодження протиріччя між сформованими у нього окремими просторово-часовими складовими. Адже минуле “Я” відображає те, як оцінює старшокласник свої досягнення в контексті майбутньої

професії згідно норм і пов’язаного з суспільно визначеним її образом. Реальне “Я” свідчить про самооцінку когнітивно-рефлексивних відомостей дитини про себе в певний час вікового розвитку, а ідеальне “Я” розкриває бачення дитиною себе у відповідності з нормами та вимогами обраної або ж бажаної професії [9, с. 15 – 17].

Зважаючи на означене вище, ми можемо стверджувати, що на вертикальному рівні розподілу складовими професійного самовизначення в ранній юності є сформоване в особистості уявлення про власне “минуле”, “теперішнє” та “майбутнє”. Ці складові характеризують особистісні й навчальні досягнення юнаків і дівчат на час закінчення основної школи та відповідну їх самооцінку (“може”), які складають основу для формування в них ставлення до майбутнього та прагнення досягнути мети певної складності (“хоче”) та на якому рівні (“потрібно”). Неважко помітити, що цей блок й складає зміст професійних домагань особистості, сформованих на основі аналізу минулого та актуального теперішнього, яким на час закінчення загальноосвітньої школи є об’єктивно задана потреба в зміні соціальної ситуації розвитку.

Розглядаючи життєві домагання особистості як потребове ставлення людини до власного життя, Т. Титаренко доходить висновку, що вони є динамічною моделлю бажаного майбутнього життєвого світу, рамкою, в яку людина хоче запакувати своє життя. Це активне, емоційне, стійке, цілеспрямоване, конкретне ставлення до себе і свого оточення, до часу свого життя, до власного майбутнього, в якому враховуються колишні поразки і перемоги, інтереси особистості і соціуму, потреби соціалізованого “Я” і глибинного ества, інтенції потенціалу. Життєві домагання відрізняються від життєвих цілей, планів, мрій і намірів, вони задають швидкість і напрямок руху, формують загартованість до перешкод і випробувань, допомагають переосмисленню свого теперішнього життя, визначають завтрашні резерви [4, с. 5 – 7].

Отже, професійні домагання старшокласника є якісною характеристикою професійного самовизначення в площині сформованого в неї ставлення до професійного майбутнього та свого місця в середовищі професійної праці. Глибина диференціації такого ставлення і, передусім, до безпосереднього виконання процесу праці та його результатів, на відміну від зовнішньої привабливості професії, й буде свідчити про те, що дитина обрала майбутню професію й рухається в напрямі оволодіння нею. Цей блок характеризує бажання та потребу особистості досягнути мети певної складності в обраній сфері діяльності, до якої сформоване відповідне ставлення і самоставлення до себе як суб’єкта обраної професії. Диференційоване

ставлення до професій і зосередженість на одній з них, передусім, на процесі і результаті паці й виступає критерієм сформованості в учнів старшої школи професійних домагань. Показниками цього критерію є професійні інтереси (диференційовані до різних професій і зосередженість на одній, інтерес до групи професій, ситуативний інтерес), мотиви вибору професії (опосередковані та безпосередньо пов'язані зі змістом, процесом та результатом праці) і професійні наміри (обрана майбутня професія, обраний лише навчальний заклад для продовження освіти, не обрана професія). Ці показники у своїй сукупності характеризують професійні домагання юнаків і дівчат, рівень сформованості яких дає змогу їм не лише назвати обрану професію, а й охарактеризувати специфіку майбутньої діяльності та програму досягнення професійної майстерності. А сформовані наміри характеризують не лише диференційоване ставлення до професій і зосередженість на одній з них, а активну діяльність по оволодінню нею на етапі навчання в старшій школі. Таким чином, рівень професійних домагань особистості, які характеризують диференційоване ставлення особистості до професійного майбутнього та свого місця в середовищі професійної праці, й виступає першим критерієм сформованості професійного самовизначення в ранній юності

Відзначимо, рівень професійних домагань особистості виконує дві основні функції – спонукальну й оцінну. Сутність спонукальної функції полягає в тому, що професійні домагання старшокласника виступають критерієм вибору напряму і способу його орієнтації в професійному світі. Тому в такій якості вони є мотивуючим фактором, який спонукає особистість до пошуку адекватних ситуації рішень. Сутність оцінної функції професійних домагань старшокласника полягає в тому, що об'єктивно задана потреба професійного самовизначення змушує його замислюватися над питаннями професійної праці людини, порівнювати різні професії між собою, аналізувати їх специфіку й у такий спосіб виробляти власне оцінне судження про той чи інший вид діяльності. Поряд з цим дитина примірює себе до таких професій, аналізує можливості й розробляє ймовірні шляхи оволодіння нею. Тобто формує власне уявлення про своє “Я-реальне”, яке відповідає чи не відповідає, або ж відповідає лише частково рівню тих вимог, які висуває обрана або ж бажана професія до фахівця. Тобто на основі самопізнання формується самооцінка (адекватна, завищена, занижена) знань про власні можливості та вимоги майбутньої професії.

Так, зокрема, наголошуючи на самопізнанні як найголовнішому механізмі розвитку дитини старшого шкільного віку, Л. Божович говорить про становлення у цьому віці стійкої самооцінки, яка

базується на рівні домагань. Саме це, на її думку, породжує потребу в дитини бути не лише на рівні вимог оточуючого середовища, а й на рівні власних вимог і власної самооцінки. Дослідницею було виявлено, що нездатність дитини задовольнити сформовані домагання спонукають її до гострої потреби зниження самооцінки, результатом якої стають негативні переживання й афективна поведінка [2, с. 176].

Отже, когнітивна складність системи знань старшокласника про себе, свої можливості та вимоги обраної або ж бажаної професії є другим критерієм сформованості професійного самовизначення особистості в ранній юності. Показниками цього критерію виступають знання дитини про власні індивідуальні особливості, знання про специфіку професійної праці людини та її вимоги й адекватна оцінка таких знань.

Визначені нами критерії сформованості професійного самовизначення особистості є тими динамічними підсистемами цього процесу, розвиток яких спонукає розвиток останньої, який може здійснюватися в напрямі самовдосконалення до рівня вимог обраної професії, зниження рівня професійних домагань внаслідок завищеної самооцінки й вибору професії з нижчим рівнем вимог, підвищення рівня самооцінки, відхід від вирішення проблеми або підвищення рівня домагань.

Висновок. Отже, професійне самовизначення особистості це довготривалий і динамічний процес самостійного узгодження досягнутих, але ще не реалізованих нею можливостей і вимог обраної або ж бажаної професії. Результатом цього процесу в ранній юності є готовність старшокласника до професійного самовизначення, яка є особистісним новоутворенням, що формується у процесі цілеспрямованого впливу й забезпечує узгодження старшокласником знань про зміст і структуру світу професій та їх вимоги до людини зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами. Проміжною ланкою між вимогами майбутньої професії та можливостями учня є його самодіяльність (власні емоційно-вольові зусилля вихованця) у напрямі зрівноважування, через сформоване ставлення до професії та до себе як майбутнього професіонала, об'єктивних вимог професійного простору (об'єктивно задана потреба обрати майбутню професію) та суб'єктивних факторів (самооцінка та професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією. Тобто зрівноваження професійних домагань та їх адекватної самооцінки. Критеріями сформованості професійного самовизначення особистості в ранній юності визначено: когнітивну складність та адекватну самооцінку системи знань старшокласника

про себе та майбутню професію; диференційоване ставлення до власного професійного майбутнього та свого місця в середовищі професійної праці. Виділені критерії та показники сформованості цього новоутворення в ранній юності й мають стати підґрунтям для проведення констатувального експерименту.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте (психолог. исследование) / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 452 с.
3. Большой психологический словарь (3-е изд.) / [под ред. Б.Г.Мещерякова, В. П. Зинченко]. – СПб. : ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с.
4. Життєві домагання особистості: монографія / [Т. М Титаренко, І. В. Лебединська та ін.; за ред. Т. М. Титаренко]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 456 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учеб. пособ. [для студ. вузов] / Е. А. Климов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
6. Критерии и показатели готовности школьников к профессиональному самоопределению / [под ред. С. Н. Чистяковой, А. Я. Журкиной]. – М.: Филология, 1997. – 80 с.
7. Підготовка до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): навч.-метод. посібник / [за ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – К.: Наукова думка, 2000. – 188 с.
8. Платонов К. К. Вопросы психологии труда (2-е изд. доп.) / К. К. Платонов. – М.: Медицина, 1970. – 264 с.
9. Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник [для вчителів] / За ред. О. В. Мельника. – К., 2009. – 260 с.

In clause the essence of professional self-determination of the person is proved, the contents of criteria and parameters of its development at early youthful age is opened.

Key words: professional self-determination, cognitive complexity of professional claims, a self-estimation.

Отримано: 3.03.2010

Юність як сприятливий період для розвитку лідерських якостей

У статті йдеться про юність як важливий період у формуванні особистості, зокрема для формування лідерських якостей. Розглянуто компоненти лідерських якостей з визначенням у них ознак, які забезпечують ефективне лідерство в юнацькому віці.

Ключові слова: юність, лідерство, лідерські якості.

В статье идет речь о юности как о важном периоде в формировании личности, в частности для формирования лидерских качеств. Рассмотрены компоненты лидерских качеств с определением у них признаков, которые обеспечивают эффективное лидерство в юношеском возрасте.

Ключевые слова: юность, лидерство, лидерские качества.

Вчені психологи та педагоги й сьогодні привертають увагу до проблеми лідерства, над якою тою чи іншою мірою працювали багато дослідників. Зокрема широко відомі праці Г.М.Ашина, Є.М.Дубрівської, І.П.Волкова, Н.С.Жеребової, І.С.Кона, Р.Л.Кречевського, Є.С.Кузьміна, І.С.Полонського, Б.Д.Паригіна, Л.І.Уманського. Багато праць емпіричного характеру з проблеми лідерства накопичено за кордоном. Її досліджували Дуглас МакГрегор, Курт Левін, Поль Херсі, Бернс Митчел, Роберт Хаус та багато інших.

Природа, специфіка, функції, типологія лідерства як форми неофіційного керівництва досліджуються у працях В.Ф.Ануфрієва, В.Д.Гончарова, В.І.Зацепіна, Т.Н.Мальковської. Прояви лідерства в дитячих групах на кожному віковому етапі, їх специфіку й організаторські та координаційні функції широко розглянуто у працях психологів: Г.М.Драгунової, О.С.Залужного, І.С.Кона, А.П.Краковського, Д.І.Фельдштейна та ін. Формування мотивації лідерства відповідно до вікового підходу у вивченні онтогенезу особистості досліджували Л.І.Божович, Д.Б.Ельконін, С.В.Походенко. Проблему виховання лідерів, створення умов для розвитку лідерських здібностей та формування соціально-активної особистості розглядали такі відомі педагоги і психологи, як І.Д.Бех, І.П.Іванов, А.Н.Лутюшкін, А.С.Макаренко, С.М.Мудрик, Л.І.Новикова, І.П.Підласий, В.О.Сухомлинський.

Сучасні дослідження проблеми лідерства доводять, що лідером стає людина, яка наділена лідерськими якостями або має лідерських потенціал, що може реалізуватись у відповідних ситуаціях.